

POJEM · EPISTEMOLOGIE

Münchhausenovo trilema

Zeptejte se na pravdivost čehokoli a ptejte se dál. Každý důkaz jednou dojde na místo, kde už není o co se opřít — a odtud vedou jen tři cesty, žádná z nich do bezpečí.

Münchhausenovo trilema je epistemologický myšlenkový experiment, jehož cílem je demonstrovat nemožnost důkazu pravdivosti jakéhokoli výroku bez přijetí obecnějších axiomů.

Tři cesty, kterými každý důkaz skončí

Nekonečný regres

Každý předpoklad se opře o další a otázka „proč?“ nikdy neskončí. Řetěz se nedá dotáhnout, jen prodlužovat — ad infinitum.

Kruhová argumentace

Předpoklady se potvrzují navzájem. Dokazování se uzavře do kruhu, který je sebe potvrzující, a tím i bezcenný jako důkaz.

Dogmatismus

Někde se prostě prohlásí, že tenhle výrok už dokazovat netřeba. Řetěz se přetne — ale přetnutí samo důkazem není.

ODKUD SE TO JMÉNO VZALO

Trilema pojmenoval německý filosof Hans Albert podle barona Prášila, který se z bažiny vytáhl za vlastní vlasy. Vytáhnout sám sebe je stejně nemožné jako dokázat tvrzení bez opory mimo ně.

Baron Münchhausen se vyprošťuje z bažiny taháním za vlastní vlasy. · Oskar Herrfurth (+1934), volné dílo

Logika spojuje axiomy se závěry. Pravdivostí axiomů se z definice nezabývá — a proto ji ani dokázat nemůže.

Dětské „proč?“ a tři možné konce

„Proč musíme chodit do práce?“

Rodič odpoví „abychom si vydělali peníze“. Dítě se zeptá proč. A znovu. Po dostatečném počtu opakování je rodič nucen sáhnout po jedné ze tří odpovědí — jiná neexistuje.

„Takhle by ses mohl ptát donekonečna!“

Regresivní argumentace. Rodič uznává, že řetěz nekončí, a odmítá v něm pokračovat.

„Vyděláváme peníze, abychom měli peníze na věci, které stojí peníze.“

Kruhová argumentace. Odpověď se vrací tam, odkud vyšla.

„Prostě to tak je a nebudeme o tom dál diskutovat!“

Dogmatická argumentace. Řetěz se přetne rozhodnutím, ne důvodem.

Co z toho plyne

Nepodmíněné důkazy neexistují

Ani existenci objektivní reality nelze bezpodmínečně dokázat. Předpokládat ji bývá praktické — ale intelektuálně poctivé je pracovat s ní jako s předpokladem, ne jako s nezpochybnitelným faktem.

Popis a hodnocení nejsou souměřitelné

U deskriptivních výroků lze sáhnout po smyslovém vnímání, které je mezi lidmi dost podobné na to, aby posloužilo jako společný předpoklad. Hodnotící výroky takovou oporu nemají.

Není to autorem, ale starší

Hans Albert vyšel z podobného trilematu, které zpopularizoval Karl Popper a které čerpalo z Jakoba Friedricha Frieše. Tři z pěti Agrippových tropů říkají v antice totéž.

KAM DÁL NA LIBERTYPEDII

- Axiom — předpoklad, který se dokazovat nemá
- Argumentace — jak se z předpokladů dostat k závěru
- Dogmatismus — když se řetěz přetne a zůstane přetnutý
- Gödelova věta o neúplnosti — mez formálních systémů

CELÉ HESLO NAJDEŠ NA

libertypedie.cz/wiki/Münchhausenovo_trilema

Stav k revizi 2666 z 22. 8. 2026 · plakát vytvořen 26. 8. 2026
Obsah plakátu i hesla: CC BY-SA 4.0

